

УДК 343.97

Олександр Миколайович Храмцов,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, Харків)

ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

У статті розглядаються філософські та психологічні засади дослідження насильства як кримінально-правової та кримінологічної категорії. Аналізуються основні погляди на насильство та агресію в цих науках. Наголошується на тому, що встановлення ознак насильства неможливе без урахування його філософського та психологічного змісту.

Ключові слова: насильство, агресія, причини та умови, особистість, злочинність.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Категорія «насильство» розглядається в різних аспектах: історичному, соціологічному, психологічному, юридичному, антропологічному, біологічному, політичному. У цьому контексті справедливо наголошує А. О. Йосипів, що «насильство» слід відносити до так званих загальнонаукових понять, які відіграють інтегративну роль, поєднуючи навколо себе (синтезуючи, акумулюючи в собі) результати досліджень різноманітними науками різних видів агресії або насильства [1, с. 62]. Вивчення насильства як кримінально-правової та кримінологічної категорії неможливе без урахування його

© О. М. Храмцов, 2015

філософського та психологічного змісту. Часи, які переживає Україна зараз, характеризуються поширенням усіляких проявів агресії та насильства майже у всіх сферах існування суспільства. У цей час, як ніколи, постає питання використання державою своєї монополії на застосування сили для нейтралізації загроз, які існують для суспільства. Разом із тим і такі дії повинні відповідати загально визнаним нормам міжнародного права, Конституції України та національному законодавству.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. Проблеми насильства та агресії розглядали наступні представники філософської наукової думки: В. А. Бачинін; Н. А. Борщов; Г. Гегель; Т. Гобс; А. Гугенбюль; А. А. Гусейнов; Г. Н. Киреев; В. Холичер; А. Швейцер та інші.

Психологічні проблеми агресії та насильства були предметом досліджень: А. Адлера; З. Фрейда; К. Лоренца; К. Юнга; Р. Берона тощо.

Насильство як кримінологічна та кримінально-правова категорія вивчалось в роботах : М. І. Бажанова, Р. А. Базарова, В. І. Борисова, Л. Д. Гаухмана, Ф. М. Джавадова, В. В. Іванової, Н. Ф. Кузнецової, П. С. Матишевського, В. О. Навроцького, П. Н. Назарова, А. В. Наумова, І. Я. Козаченка, Т. В. Кондрашової, В. М. Куца, М. І. Панова, С. М. Абельцева, О. І. Алексеева, Ю. М. Антоняна; О. М. Бандурки, А. Б. Благої; О. М. Гуміна, Б. М. Головкина, С. Ф. Денисова; Т. А. Денисової, В. П. Ємельянова, А. Ф. Зелінського, О. М. Ігнатова, Е. В. Побегайла, О. М. Литвинова, О. М. Литвака, А. Б. Сахарова, А. І. Тузова, В. А. Тулякова, В. П. Філонова, С. А. Шалгунової, О. О. Юхна, Я. М. Яковлева та ін.

Разом із тим залишилися поза увагою окремі важливі для кримінально-правової та кримінологічної науки питання філософських та психологічних засад дослідження насильства, зокрема, його джерел, причин та умов, суб'єктивних ознак тощо.

У даній статті автором здійснений аналіз філософських та психологічних поглядів на проблему насильства в цілому, на підставі цього визначені основні його ознаки та причини. Окремі з них повинні бути використані при дослідженні насильства як кримінально-правової та кримінологічної категорії. Встановлення цих ознак та причин і є **МЕТОЮ** даної роботи.

Виклад основного матеріалу. Перш за все наголосимо, що роботи філософів присвячені різноманітним рівням існування феномену насильства: соціальному, етичному, культурному тощо. Воно розглядається як примус, утиск, знищення, пригноблення тощо. Натомість А. А. Гусейнов насильство визначає як зовнішній, силовий вплив на людину чи групу людей; пригнічення, шкоду життю і власності, який здійснюється всупереч волі тих, проти кого спрямовано. Мета насильства – підкорення волі того (чи тих) тому, хто його здійснює [2, с. 35–36].

Соціальна філософія, у свою чергу, розглядає насильство в межах суспільних відносин. Воно проявляється як безпосередня взаємодія і суперечка індивідів, груп, класів. У цьому сенсі можна вести мову про соціальне насильство. Так, марксистська теорія насильства визначає це явище не як генетичний, уроджений потяг до нанесення шкоди іншим особам, а як соціальний феномен, який має не індивідуальну, а класову природу. Насильство виконує важливу роль у суспільному розвитку. Прихильники марксистського підходу розглядають як насильство такі явища економічного та політичного життя: експлуатацію одним класом іншого, конкуренцію, війну, боротьбу класів. Як зауважує В. Холічер, із тих часів, як існує експлуатація однієї людини іншою, має місце і узаконене знищення людини людиною [3, с. 97].

Спираючись на теорію Е. Фромма, російські вчені А. А. Реан та І. М. Ремезова продовжують досліджувати соціальну природу агресії та насильства. Так, І. М. Ремезова наголошує, що агресія відіграє роль «енергетичного забезпечення» і істотно впливає на фантазію людини. Проте там, де в людини здатність уявляти розвинута слабко, там агресивність виходить за визначені межі і дає приклад злоякісної агресії. Інтегруючи різні філософські підходи до агресії та насильства, вчена вважає, що вся європейська цивілізація побудована на ідеях сили, насильства [4, с. 21–22].

Моральна філософія та філософська етика розглядають проблему насильства з позицій духовної сфери життєдіяльності суспільства. Цей феномен розглядається в аспекті взаємодії та протидії світу й людини, влади й особистості, індивідуального та масового. Наприклад, А. Швейцер у своїй роботі «Упадок и возрождение культуры» до основних форм насильства відносить: насильство над природою людини, яке зумовлене втратою природного начала людини, унаслідок збільшення кількості населення в містах, зростання промислового виробництва і «відриву людини від землі»; насильство над душею людини по причині високої зайнятості сучасної людини, втрати морального значення праці та появи надто вузьких спеціалізацій, що привело до духовної обмеженості та відчуження людей, а це, на жаль, викликає занепад духовного начала особистості; насильство над свободою волі, поглядами та думками через надмірну бюрократизацію життя, надмірне його впорядкування, втрату уявлення про людину як унікальну особистість, надмірне підкорення її організованій більшості. Унаслідок впливу цих форм насильства на особу остання стає егоїстичною, жорстокою, агресивною до інших людей [5, с. 104]. Така позиція філософа обґрунтовує вплив певних соціальних факторів на насильницьку злочинність.

У наукових роботах багатьох вітчизняних юристів агресія ототожнюється з насильством – фізичним та психічним (погрози). Однак до-

дамо, що ми погоджуємося з думкою О. М. Бандурки та А. Ф. Зелінського, на переконання яких термін «агресія» є значно ширшим, ніж термін «насильство» [6, с. 7]. Причин вважати ці терміни нетотожними декілька. По-перше, насильство використовують один до одного тільки люди і дуже часто без усякої потреби, на відміну від тварин, для яких прояв агресивності – це засіб існування і захисту. По-друге, тільки людина наділена свідомістю – вищою формою психічного відображення дійсності, яке діє за допомогою двох сигнальних систем через почуття, враження, уяву, а також слова, тому може завдати шкоди іншій, не використовуючи насильства, а одними лише словами, навіть без погроз, наприклад, образою, наклепом, неправдивим повідомленням про небезпеку. Потретьє, говорячи про людську агресивність, ми передусім маємо на увазі насильство, яке марно розглядається як найбільш гостра та небезпечна агресивна поведінка. Проте мова йде не про всяке насильство, а лише ненормативне, яке не визнається суспільно корисним. У процесі вивчення цієї проблеми виробилося два основних підходи: біологічно орієнтований та біхевіористичний. Представником першого є З. Фрейд, який відстоював ідею природної агресивності людини. Однак і він не був першим у цьому. Над розробкою теорії невідомих психічних процесів працювали французький психолог П'єр Жане, лікар Жан Мартен Шарко, у якого проходив стажування З. Фрейд. Ідея інстинкту смерті, який природно притаманний людській психіці, належить російській жінці-вченому Сабіні Миколаївні Шпільрайн. Хоча доречно нагадати, що саме З. Фрейд розкрив структуру особистості. Цю структуру, на думку вченого, складають три начала: «Воно» (Ід), «Я» (Его), «Над-Я» (Супер-его). Розглянемо кожне окремо. «Воно» – це отримані при народженні інстинкти, потреби, бажання, які не усвідомлюються особою, проте від цього не менш сильні. «Воно» складається з двох основних інстинктів: самозбереження та інстинкту руйнування. Перший інстинкт може бути спрямований на саму особу (прикладом його прояву може бути совість або самогубство), так і на інших людей (агресія). Поверх «Воно» знаходиться «Я», котре з'являється на основі сприймання зовнішнього оточення, тобто змінювана під впливом зовнішнього світу частина «Воно». «Я» – це самосвідомість індивіда, раціональне у психіці [7, с. 56].

Найбільш близьким до позиції Фрейда було розуміння феномена агресії у К. Юнга. З-поміж численних архетипів, які складають, на його думку, модель особистості, виокремлюється «Тінь», яка представляє собою всі темні сторони людського «Я». Саме «Тінь» відповідає за всі агресивні прояви та деструктивні тенденції. Агресія, на думку Юнга, може і не носити відкритого характеру, однак її втримання веде до неврозу [8, с. 127]. Лауреат Нобелівської премії К. Лоренц дотримувався

еволюційного підходу щодо причин агресії. Його позиція була схожа з теорією З. Фрейда. Зокрема, К. Лоренц вважав, що агресія бере свій початок з уродженого інстинкту боротьби живих істот за виживання, який є і у людей [9, с. 17].

Частина психоаналітиків відмовилася від визначення агресії як інстинктивного утворення. Натомість вони розглядали її як реакцію особистості на певні зовнішні ситуації. Зовнішній світ, на їх переконання, ворожий людині, тому і прояв агресії з боку людини неминучий, оскільки є самозахистом людини від ворожого оточення. Так, А. Адлер вважав, що виникнення агресії зумовлюється боротьбою людини за задоволення своїх потреб. У чистому виді агресія, на його думку, – це жорстокість, але вона може трансформуватися та проявлятися в соціально припустимих формах, наприклад, у спорті. На відміну від класичного психоаналізу, який розумів агресію як мало контрольований особистістю інстинктивний механізм, А. Адлер вказував, що агресія виступає частково свідомою реакцією людини на перешкоди в задоволенні своїх потреб [10, с. 23–24].

У західних країнах набула популярності нейрофізіологічна теорія агресії, за якою джерелом агресивної поведінки визнається функціонування центральної нервової системи на фізіологічному рівні. Найбільш відомий представник цієї теорії – американський фізіолог Хосе Дельгадо. Він вважає, що слід розрізняти два види агресії. Перший – це фізіологічна агресія, що притаманна усім людям без винятку. Причинами, які її породжують, є суперництво, страх, прагнення щастя тощо. На переконання науковця, це для людини, яка бажає жити благополучно, цілком нормальна поведінка. Така агресія не становить небезпеки для суспільства, а навпаки, вона допомагає рухати соціальний прогрес. Регулювання такої поведінки слід проводити в межах моральних і правових норм. Однак існує й інший вид агресивної поведінки – це свідомо антисоціальна діяльність, спрямована проти законних інтересів, свободи, здоров'я, честі та гідності інших людей. Такий вид агресії значною мірою обумовлений генетичними особливостями мозкової діяльності окремих осіб. Єдиним засобом попередження такої агресії є психофармакологічний та електронно-хірургічний контроль за поведінкою таких осіб. [11, с. 67].

Іншим науковим напрямом, який розкриває природу агресії, виступає біхевіористичний. Наприкінці 30-х р. ХХ ст. на Заході отримала широке розповсюдження фрустраційна теорія агресії. Її представниками є Д. Долард, М. Дуб, Д. Маурер, Ж. Нюттен. На їх погляд, причинами агресії слід визнати не природні інстинкти, а наслідки фрустрації – перепони, які стають на шляху життєвих планів. Фрустрація породжує негативні емоції, що породжують агресивну поведінку. Однак подальші наукові ро-

боти довели, що агресивна поведінка не завжди є наслідком фрустрації. Приведе чи ні фрустрація до агресії залежить від цілої низки умов, таких як рівень фрустрації, особливості протікання емоційних та когнітивних процесів у агресора тощо. Було також встановлено, що фрустрація може викликати різноманітні реакції, а агресивність виступає лише однією з них: «Коли рівень фрустрації дуже великий, то індивід відмовляється від подальших спроб досягти своєї мети та обирає іншу мету» [12, с. 23].

Теорія соціального навчання є модифікацією фрустраційної теорії. На думку її представників Р. Берковича та Л. Бандури, на агресивну поведінку впливають такі фактори: біологічні (гормони та нервова система); навчання (безпосередній досвід або спостереження агресивної поведінки). До того ж фрустрація породжує агресію не безпосередньо, а через виникаючу при цьому емоцію гніву: «У свою чергу гнів сприяє агресивній поведінці лише за наявності «пускових подразників», якими виступають особистісні стандарти поведінки, що значною мірою нав'язуються засобами масової інформації, а також референтними групами» [13, с. 366].

Отримала розповсюдження також теорія відчуження. Причину агресивної поведінки представники цієї теорії вбачають у соціальному відчуженні особи. Такий стан породжується в сучасному світі соціальною дезорганізацією, втратою індивідом почуття нерозривного зв'язку з близькими людьми та суспільством, які перетворюють людей на «натовп самотніх». Такий стан американський соціолог Е. Дюркгейм називав «аномією». Подальший свій розвиток ця теорія отримала в працях американського соціолога Р. Мертона та його послідовників Р. Клаурода, А. Коена. На думку цих учених, психологічне відчуження на фоні соціальної дезорганізації суспільства переважно виникає завдяки сімейному вихованню, холодності батьків та виникаючому в ранньому дитинстві почуттю покинутості [14, с. 124–137]. Ця концепція отримала подальшу розробку в працях російських кримінологів Ю. М. Антоняна, Є. Г. Самовичева, М. І. Єнікеева та ін. Вони висунули гіпотезу про те, що емоційне відчуження в дитинстві формує у особи стан зневіри, тривоги, стурбованості у своїй соціальній визначеності. Ці особливості стають фундаментальними структурами особистості. Така властивість породжує підозрілість, недовірливість, страх за своє існування. Додамо, не випадково вона займає головне місце у структурі особистості, а остання, щоб себе захистити, обирає агресивний тип поведінки. З'являється почуття підвищеної тривоги, і це стабільне почуття як раз і є тим, що відрізняє злочинців від не злочинців [15, с. 136].

Більш широкий погляд на причини агресії та агресивності мав американський психолог А. Бас. Він виділяв цілу низку факторів, які детермінують формування та закріплення агресивних тенденцій у людини. До таких факторів він відносив: інтенсивність та частоту випадків, коли

особа піддавалася агресивному впливу з боку оточення; особливості соціальних норм; попереднє підкріплення агресивних реакцій; темперамент особи. На основі цього А. Бас виділяв два основних види агресії: ворожу, метою якої є негативний вплив на об'єкт, та інструментальну, негативний вплив якої виступає лише засобом для задоволення яких-небудь потреб. Відповідно до цього А. Бас розробив спеціальний опитувальний лист, за допомогою якого діагностуються різні форми агресії: 1) фізична; 2) непряма; 3) дратівливість; 4) негативізм; 5) ображення; 6) підозрілість; 7) вербальна агресія [16, с. 17].

Найбільш змістовну характеристику агресії дав Еріх Фромм. Він критикував два крайні наукові напрями: інстинктивізм та біхевіоризм. Зокрема, Е. Фромм вважав, що однаково помиляються як ті, хто бачить причини агресії лише в біологічних інстинктах, так і ті, які вбачають людину маріонеткою соціального середовища. Він наголошував на тому, що, якщо позначати словом агресія всі «шкідливі» дії або всі дії, які завдають шкоди та приводять до руйнування живого або неживого об'єкта (рослини, тварини і людини також), то тоді, звичайно, пошуки причини втрачають усякий сенс, тоді стає байдужим характер імпульсу, у результаті якого виникла шкідлива дія. Якщо назвати одним і тим самим словом дії, спрямовані на руйнування, дії, призначені для захисту, та дії, які вчиняються з конструктивною метою, то слід попроситися з надією вийти на розуміння «причин», які лежать в основі цих дій [17, с. 15]. Вчений поділяв агресію на два цілком різних види. Перший вид агресії є загальним і для людини, і для тварин. Ця поведінка пов'язана із захистом, реакцією на погрозу, яка є філогенетично закладеною у всіх живих організмах. Таку поведінку Е. Фромм називав доброякісною агресією. Механізм цього виду агресії передається людині генетично, і він майже однаковий у людей та деяких тварин. Вона спрямована на збереження життя та виживання роду. Ця агресія має біологічні форми і затухає тоді, коли зникає небезпека. Другий вид агресії представляють деструктивність та жорстокість, які Е. Фромм називав злоякісною агресією. Цей вид агресії притаманний тільки людині і майже відсутній у тварин. Отже, це цілком людська пристрасть до абсолютного панування над іншими живими істотами та бажання руйнувати. Природа злоякісної агресії є соціальною. Причини такої агресії лежать у культурі та способі життя людини. На відміну від тварин людина буває агресивною за відсутності погрози її самозбереженню та без зв'язку із задоволенням своїх потреб.

Наведений огляд наукових позицій вчених-психологів із приводу теорій людської агресії та насильства є далеко невичерпним. Дослідження даної проблематики продовжуються постійно. Агресія та насильство як її конкретний прояв вивчаються сучасною наукою в межах двох під-

ходів: біологічного (визначення агресії та насильства як уроджених, біологічно обумовлених якостей особистості) та соціального (отриманого в процесі соціалізації особи). Не заперечуючи можливого впливу біологічних та генетичних факторів цих явищ, більшість дослідників вважає, що на вибір агресивної (насильницької) поведінки (у тому числі і кримінальної) значною мірою впливають соціальні фактори та фактори навколишнього середовища.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, слід наголосити, що дослідження насильства як кримінально-правової та кримінологічної категорії повинно базуватися на філософських та психологічних засадах. Природа цього феномену, його об'єктивні та суб'єктивні характеристики є досить складними. Існування цього явища в житті суспільства зумовлено комплексом причин. Усе це повинно бути ураховано при здійсненні протидії насильницькій та іншій злочинності як кримінально-правовими, так і кримінологічними засобами.

Список використаних джерел

1. Йосипів А. О. Насильницька злочинність: детермінанти та протидія органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. О. Йосипів. – Л., 2009. – 290 с;
2. Гусейнов А. А. Поняття насилія и ненасилія / А. А. Гусейнов // Вопросы философии. – 1994. – № 6. – С. 35–39;
3. Холличер В. Человек и агрессия. З. Фрейд и К. Лоренц в свете марксизма / В. Холличер : пер. с нем. Г. С. Чернова ; вступ. ст. и общ. ред. В. В. Денисов. – М. : Прогресс, 1975. – 132 с.;
4. Ремезова И. Проблема агрессии в человеческой природе / И. Ремезова // Вестник высшей школы. – 1999. – № 3. – С. 17–22.;
5. Швейцер А. Упадок и возрождение культуры : Избранное : [переводы] / Альберт Швейцер; послесл. А. Меня. – М. : Прометей, 1993. – 511 с.;
6. Бандурка А. М. Вандализм: монография / А. М. Бандурка, А. Ф. Зелинский. – Х. : Университет внутренних дел, 1996. – 199 с.;
7. Фрейд З. Разделение психологической личности. Введение в психоанализ. Лекции / З. Фрейд. – М. : Наука, 1989. – 455 с.;
8. Юнг К. Проблемы души нашего времени / К. Юнг. – М. : Прогресс, 1993. – 331 с.;
9. Лоренц К. Агрессия / К. Лоренц. – М. : Изд-во Московского университета, 1994. – 175 с.;
10. Алексеева М. А. Личность осуждённого за насильственные преступления и предупреждение специального рецидива: автореф. дис.

- на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; исправительно-трудовое право» / М. А. Алексеева. – М., 1986. – 20 с.;
11. Дельгадо Х. Мозг и сознание / Х. Дельгадо. – М. : Мир, 1971. – 264 с.;
  12. Бэрн Р. Агрессия / Р. Бэрн, Д. Ричадсон. – СПб.: Питер, 1999. – 351 с.;
  13. Хекгаузен Х. Мотивация и деятельность: в 2-х т. / Х. Хекгаузен. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1986. – 391 с.;
  14. Фокс В. Введение в криминологию / В. Фокс. – М. : Прогресс, 1980. – 312 с.;
  15. Антонян Ю. М. Психология преступника и расследования преступлений : монография / Ю. М. Антонян, М. И. Еникеев, В. Е. Эминов. – М. : Юрист, 1996. – 336 с.;
  16. Кудрявцев И. А. Криминальная агрессия: монография / И. А. Кудрявцев, Н. А. Ратинова. – М. : Изд-во Московского университета, 2000. – 192 с.;
  17. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М. : Республика, 1994. – 447 с.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2015.

Александр Николаевич Храмов,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
Харьков, Украина)

ФИЛОСОФСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ НАСИЛИЯ КАК УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КАТЕГОРИИ

В статье рассматриваются философские и психологические основания исследования насилия как уголовно-правовой и криминологической категории. Анализируются основные взгляды на насилие и агрессию в этих науках. Указывается на то, что определение признаков криминального насилия невозможно без учёта его философского и психологического содержания.

Ключевые слова: *насилие, агрессия, причины и условия, личность, преступность.*

Oleksandr M. Khramtsov,

candidate of law sciences, assistant professor

(V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine)

PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDYING VIOLENCE AS A CRIMINAL AND LEGAL CATEGORY

Philosophical and psychological principles of studying violence as a criminological, criminal and legal category are researched in the article. The basic

views on violence and aggression in these sciences are studied. It is noted that the definition of the features of criminal violence is impossible without regard to its philosophical and psychological content.

The author supports the point of view that violence is related to so-called integrative concepts, which accumulates the developments of the representatives of different sciences.

It is noted that the philosophical studies of violence are devoted to various levels of the existence of this phenomenon: social, ethical, cultural, etc. Thus, social philosophy considers violence within social relations. It is manifested as a direct interaction and debate of individuals, groups and classes. In this sense we can speak about social violence. Moral philosophy and philosophical ethics consider the problem of violence in regard to spiritual sphere of the society. It is studied in terms of cooperation and combating world and a man, power and personality, individual and mass. This position serves as a ground to certain social factors' influence on the violent crime.

The author supports the point of view of those scientists, who believe that the concept of "aggression" is a broader concept than the concept of "violence". The violence in turn, is not limited only by physical violence and threat of physical violence. It has many other manifestations, which are covered by the concept of "psychological violence".

Studying the psychological principles of criminal violence, the author has set two main scientific approaches to determine its causes: biological and social. Representatives of the former consider the causes of aggression and violence in human behavior, in biological factors, personality's features. Representatives of the sociological approach consider the causes of aggression and violence in the terms of a man's being. The author states that we should not reject either the first or the second approach. Violent behavior of an individual, including criminal, is influenced both by biological and social factors. This fact should be taken into consideration: while developing criminal and legal norms that provide liability for certain types of violent behavior; establishing and sentencing perpetrators (the circumstances mitigating or aggravating the punishment); conducting measures of combating violent crime on general national, special and criminological and individual levels.

Key words: violence, aggression, causes and conditions, personality, crime.

